

O, ən böyük əsərini - bugünkü Türkiyəni xalqına əmanət qoyub

...1923-cü ildə Cümhuriyyətin elan edilməsindən sonra İstanbulda böyük bir ziyafət verilirdi. Dünyanın bütün ölkələrindən nümayəndələr bu tədbirə dəvət olunmuşdu. Ziyafət davam edərkən bir ingilis zabiti nəzərlərini Atatürkün üzərindən çəkmir və tədbir boyu ona dik-dik, kinli-kinli baxmağa davam edir. Bunu duyan Atatürk nə baş verdiyini anlamaq üçün yavərini onun yanına göndərir. Çox keçmiş yavər geri dönüb böyük öndərə belə söyləyir: "Ondan sizə nə üçün belə tərs-tərs baxdığının səbəbini soruşdum. O da mənə Mustafa Kamalın Çanaqqalada onun atasını öldürdüyünü dedi. Atatürk isə belə cavab verir: "Git sor bakalım, babasının Çanaqqalədə ne işi varmış?!"

Gözəl sualdır, deyilmi? Cavabı isə çox sadədir. Bundan bir qəder sonra Amerika hökumətinə ünvanladığı tarixi teleqramında böyük xilaskar o sualın cavabı kimi yazırdı: "Öz mənfəətlərinin arxasına düşənlər Anadolu da 20 min erməninin öldürüldüyü yalanını uydurdu. Hər kəs - türklərin, fransızların və onların cərgəsində savaşıyan ermənilərin itki verdiyini bilir. Amma bu bir qətləm deyil, ermənilərin basqınlarına yerli xalqın göstərdiyi dirənişin təbii nəticəsidir. Amerikan hakimiyətinə erməni qətləmini propaqandasıyla bağlı gerçəyə dair dünya ictimaiyyətinə izahat vermək və türk xalqının adını alçaq və iyrenc suçlamalardan təmizləmək çağırışı edirik".

Bəli, müharibə savaşı, ölüm deməkdir. Böyük Atatürk bu məlum həqiqəti bir daha xatırladaraq deyirdi ki, bu xalq öz azadlığı, torpaqlarının müdafiəsi uğrunda öldürməyə də, ölməyə də hazır və qadirdir...

Dünyanın o başından gəlib, türk torpaqlarını ələ keçirmək, onları qul, kölə etmək istəyən yadellilər isə yarıldılar. Ya türkün tarixini bilmir, ya da onu görməzdən, bilməzdən gəlmək istəyirdilər. Ömrünün çox hissəsini at belində keçirən, müharibədə, səfərdə, ova çıxanda belə mindiyi atı yorulanda yerə enmədən digər atına minərək yoluna davam edən, atını çapa-çapa öne, arxaya, sağa və sola, yuxarıya, aşağıya məhəmətlə ox atan türkün, hələ zamanında ox, nizə, qalxan kimi silahların istehsalında nə qədər usta və mahir olduqlarını unudurdular. Onların vətənlərinə həddən artıq bağlılığını, zəfərin sevincini həmişə daddımaq, ard-arda uğur əldə etmək istəyində olduqlarından da xəbərsiz idilər. Bilmirdilər ki, bu, onların varlığındadır. Türklər qədər öz məmlə-

kətlərinə bağlı, vətəninə, torpağına hər şeydən üstün tutan bir millət tapmaq çətinidir. Mustafa Kamal da bu millətin oğlu idi. İnsana dəyər verib hörmət göstərən, bütün pis xüsusiyyətlərdən uzaq, başqalarının malında, torpağında gözü olmayan, haqqa, ədalətə söykənən bir millətin övladı.

XX əsr dünya tarixinin ən böyük şəxsiyyətlərindən biri oldu, min illər ərzində formalaşmış türk toplumunun, həm də dövrünün yetirməsi kimi qəbul edildi. Övladı olduğu millətin tarixinə, taleyinə böyük təsir göstərmiş, öndərlik bacarığı ilə onu məhv olmaqdan qorudu, Osmanlı İmperiyasının xarabalıqları üzərində yeni türk cümhuriyyətini qurdu. Özünün təbiriylə desək, kimsəsizlərin kimsəsi olan bir dövlət yaratdı.

Tanı onu türkə yardım etmək, kömək göstərmək üçün vaxtında gətirmişdi bu dünyaya. 1881-ci ildə Osmanlı İmperiyasının bir əyaləti olan Makedoniyanın Salonik şəhərindən başlayan həyat yolu millətinin xoşbəxt gələcəyinə istiqamətləndi. Hər bəşəriyyətə meyil göstərən, onu incəliklərinə qədər öyrənən Mustafa Kamal türk ədəb və şairlərindən Namik Kamal, Tofiq Fikrət, eyni zamanda dünya klassiklərinin əsərlərinin təsiri altında formalaşdı, hərbi xidmətdə olduğu müddətdə ictimai-siyasi fəaliyyətini də davam etdirdi. Antanta dövlətlərinin doğma məmləkətini, Osmanlı ərazilərini işğal etməyə başlaması onun bu yolda daha aktiv fəaliyyətə keçməsinə səbəb oldu. Böyük Zəfərə çatmaq üçün rəhbərlik etdiyi Milli Qurtuluş Mübarizəsi bir neçə əsas mərhələdə uğur qazandı, 1923-cü il oktyabrın 29-da Türkiyə Cümhuriyyətini qurdu.

1922-ci ildə Türk ordusunun zə-

Böyük ATATÜRK

fəri nəticəsində Anadoluda siyasi iflasla uğrayan İngiltərənin baş naziri Lloyd Corc ölkəsinin parlamentində ona edilən ittiham və tənqidlərə belə cavab vermişdi: "Dostlar, yüzillər nadir hallarda dahi yetişdirir. Bu tələsizliyimizə baxın ki, o böyük dahi çağımızda Türk millətinə nəsib oldu. Mustafa Kamalın dahiliyi qarşısında əldən nə gəlirdi ki... İnsan qürur duyur... Atatürk bu gün dünyanın əsas gücləri olan qüvvələrin demək olar ki, hamısı ilə eyni zamanda üz-üzə gəldi. Türkiyə torpaqlarına göz dikənlər, onu məhv, paramparça etmək istəyənlərlə Atatürk və silahdaşları savaşı, bütün dünyaya türk millətinin gücünü, iradəsini, əzmini, onu yıxmağın mümkünsüzlüyünü göstərdi".

Atatürk təkcə xalqının, ölkəsinin deyil, bəşəriyyətin ən böyük dahi şəxsiyyəti oldu. Dünyanın bir çox liderləri onu öz gəncliklərinin qəhrəmanı seçdilər, xalqı üçün etdikləri haqqında oxuduqca, öyrəndikcə duyğulandılar, böyük çabalarına heyran qaldılar, Şərqdə modern çağın müəlliflərindən biri kimi ondan çox şey öyrəndilər. Bəziləri insanlığın bütün dəyərlərinin bu dahi şəxsiyyətdə cəmləşdiyini, ağıllı və barışçı yönəmlərlə gerçəkləşdirdiyi əsərinin xalqların tarixində dərin izlər buraxacağını etiraf etdilər. Ən böyük əsərinin isə Türkiyə yaratmaq olduğunu söyləyənlər hətta Avropanın ən qiymətli dövlət adamı kimi dəyərləndirənlər də tapıldı. Onlar yanılmırdılar.

O, cümhuriyyətçi oldu, onu ən doğru idarəetmə üsulu hesab etdi, xalqını bu sosial, hüquq dövlətinə qovuşdurdu. Savaşa başladığı ilk gündən xalqçılığı üstün tutdu. Atatürke görə, xalqçılıq güc və qüdrətin, hakimiyyətin və idarəçiliyin xalqa aid olması demək idi. Böyük xilaskar hər işi bir dövlətçilik məntiqini mənimsəyib tətbiq etdi. Burada dövlət ilə fərd bir-birinə qarşı deyildi, bir-birini tamamlayırdı. Dünyəvilik prinsipini qurduğu dövlətin təməli daşı saydı. O, bir inqilabçı idi. Bu məntiqin bünövrəsində isə Türk millətini dünya mədəniyyətindən bəhrələndirmə fikri yer alırdı. Dövlət quruculuğu prosesində, dövlət və cəmiyyət həyatının əksər sahələrində inqilabi dəyişikliklər etdi, türk gənclərini xarici ölkələrdə oxumağa da: "Sizi qılcım olaraq göndəririk ki, alov olub geri dönersiniz!" - düşüncəsilə yola salırdı.

Xalqı üçün çox şey etdi, bir millətin həyatında belə qısa zamanda bu qədər köklü dəyişikliklər etmək nadir hallarda mümkün ola bilərdi. Bu fəvqəladə işləri Mustafa Kamal müdrikliklə görə bildi və sözün əsl mənasında böyük adam adını qazandı. Xarici müxbirlərdən birinə verdiyi müsahibə zamanı: "... bir çox zəfərlər qazandım, amma bunların ən böyüyündən sonra belə hər axşam, savaş meydanında ölən bütün əsgərləri düşünərək, içimdə dərin bir kədər duyurdum", - deyən Atatürkün böyüklüyü onun sadəliyində idi.

Təəssüf ki, Atatürk qurduğu dövlətə cəmiyyəti 15 il rəhbərlik edə bildi. 1938-ci il noyabrın 10-da, 57 yaşında uzun sürən xəstəlikdən sonra ömrünün son günlərini keçirdiyi İstanbulda, Dolmabahçe Sarayında həyatını başa vurdu. UNESCO-nun 1978-ci ildə Atatürkün 100 illik yubileyi tədbirində 152 ölkənin nümayəndələrinin yekdilliklə qəbul etdiyi qərarın mətnində: "Atatürk kimdir?" - sualına cavab olaraq qeyd edilirdi ki: "İnsan hüquqlarına hörmətə yanaşan, ümumdünya sülhünün öncülü, həyatı boyu insanlar arasında rəng, dil, din, irq fərqi qoymayan, tayı-bərabəri olmayan bir dövlət xadimi" olan Atatürkün ölümü təkcə onu sevən xalqını yandırır-yaxmadı. O dövrün mətbuatı haqlı olaraq dünya səhnəsindən tarixin ən diqqətli, çəkici adamlarından birinin keçdiyini, savaş və barış qəhrəmanı olan bu insanın ölümü ilə dünyamızın yoxsul düşdüyünü yazırdı.

1938-ci ildə İngiltərənin baş naziri Uinston Çörçill belə söyləmişdi: "Savaşda Türkiyəni qurtaran, savaştan sonra da Türk dövlətini yenidən dirildən Atatürkün ölümü, yalnız yurdu üçün deyil, Avropa üçün də ən böyük itkidir. Müxtəlif təbəqələrin onun üçün tökdükləri göz yaşları, bu böyük qəhrəmana və modern Türkiyənin Atasına layiq təzahürdən başqa bir şey deyil".

İllər sonra Fransanın "Sannerwin" qəzeti isə yazırdı: "Atatürk öldü. Barış qübbəsinin Şərq sütunu yıxıldı. Artıq dünyada sülhü kimse təmin edəməz. Hətta avropalı dövlət adamları onun 1930-cu ildə etdiyi xəbərdarlıq və tövsiyələri dinləməmiş, dünyanı 1939-cu ildə ikinci böyük müharibə fəlakətinin içərisinə sürükləmişdilər". Türk milləti Atatürkü itirdi, lakin o, fikir və əməllərini qoruyub yüksəltməyi, ideallarını həyata keçirməyi xalqına tapşıraq getdi.

Artıq 86 ildir ki, bir payız günündə, noyabrın 10-da bütün Türkiyə ayağa qalxır, insanlar küçələrə axışır, kiçikdən-böyüyə hər kəs öz Atasına layiqli övlad ehtiramını bildirmək üçün Anıtqəbri, ulu öndərin vaxtilə yaşadığı evi ziyarətə gəlir, göz yaşları tökür. Bu, həm də o böyük xilaskarın onlara əmanət qoyub getdiyi Türkiyənin bugünkü uğurlarına görə onun qurucusuna minnətdarlıq duyğusu, şükranlıq və sevinc göz yaşlarıdır...

Zümrüd QURBANQIZI,
"Respublika".